

T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 13

Ağustos 1944

Cilt: III

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN BİRİNCİ DEVRESİNDE ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAI HUKUK GRUPUNUN KURULUŞUNA VE ÇALIŞMALARINA AİT BAZI VESİKALAR

Sivas Kongresi sonunda milletin iradesi padişah Vahdettin'le hempalarına başeğdirmiş, Meclisi Mebusanın biran evvel toplanarak Türkiye'nin mukadderatı hakkında verilecek kararlar üzerinde, millet mümessillerinin rey sahibi olmalarını sağlamak için 1919 sonlarında intihabat başlamıştı. Büyük bir ekseriyeti Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namzetlerinden seçilen bu son Osmanlı Meclisi Mebusanı âzalarından çoğu İstanbul'a gitmeden önce Ankara'ya geliyorlar ve Heyeti Temsiliye Reisi Mustafa Kemal'den talimat alıyorlardı. Bu talimatın başlıca maddelerinden biri, mecliste "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu,, adı altında kurulacak meclis grubunda birleşmiş ve anlaşmış olarak bir fırka disiplini altında çalışmaktı. Mustafa Kemal, Heyeti Temsiliyeye dahil ve o sırada parti idare heyeti mevkiinde bulunan ve mebus olarak bu meclise iştirak eden yakın arkadaşlarına da bu hususta katı talimat vermişti. "Meclisi millide, teşkilâtı milliyeye üzerine müstenit, kuvvetli bir grup husule gelmez ve Sivas Umumî Kongresiyle milletin cihana ilân eylediği mukarrerat, ekseriyeti azîme tarafından bir akide ve düstur ittihaz kılınmazsa, hizmeti milliyenin temin edeceği muvaffakiyet heba olur,, diyordu ¹. İstanbul'da Ali Rıza Paşa kabinesine neşredeceği beyanname hakkında direktif verirken de "Meclis içtima ettikten ve orada kuvvetli bir "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti grubu,, vücut bulduktan sonra, beyannameye sıra gelir. Herhalde beyanname, sulh murahhaslarının azîmetinden evvel ve fakat grupla müttehidülfikir olarak tanzim olunmalıdır,, diyerek ² mecliste teşekkülünü arzuladığı gruba atfettiği ehemmiyeti belirtiyordu. Fakat Atatürk'ün büyük nutkunda açıkça anlattığı ³ sebepler dolayısıyla istenen netice elde olunamadı ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, son Osmanlı meclisi Mebusanında kurulamadı.

23 nisan 1920 de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin kurulması ve milletin hâkimiyetini bu suretle bizzat kullanmaya başlaması üzerine Büyük Millet Meclisini teşkil eden ve hepsi Misakı Millînin esasları üzerinde tamamen anlaşmış bir kütile halinde bulunan mebusların teşriî mesaisi, meclis namına icra salâhiyetini kullanan hükümetin, başlangıçta işleri üzerinde daima takviye edici bir âmil olmakta ve bütün meclis bir inkılâp partisinin vecd ve heyecaniyle bir tek kalb gibi çarpıyordu. "Fakat zaman geçtikçe, mecliste müşterek meşainin temin ve tanziminde müşkilât zuhûr etmeye başladı. En basit meselelerde reyler dağılıyor, meclisten iş çıkmıyordu. Bazı kimseler buna çare

1] *Büyük Nutuk*, 1935 baskısı, C. I, s. 247.

2] Aynı eser, C. I, s. 255.

3] Aynı eser, C. I, s. 255-259.

Türk Tarih Vesikaları

olmak üzere 1920 ortalarında birtakım teşekküller vücuda getirmek teşebbüsüne başladılar 4. Meclis müzakerelerinin intizamını sağlamak ve reyleri dağılmaktan koruyarak müsbet iş çıkarmak gayesiyle kurulan bu teşekküller, umumiyetle Mustafa Kemal'in ilk Teşkilâtı Esasiye Kanununu meclise teklifi sırasında, 13 Eylül 1920 tarihinde neşrettiği "Halkçılık programı," ile meclisin açıldığı sırada Büyük Millet Meclisinin mahiyeti esasiyesi ve idare usulü hakkındaki noktai nazarları tesbit etmek üzere, yine Mustafa Kemal tarafından verilen ve meclise kabul olunan taktiriden 5 mülhem olarak birtakım ünvanlar almaya ve programlar tesbit etmeye başlamışlardı. Fakat bu hiziplerin müsbet bir netice vermediklerini, bilakis 20.1.1921 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununun kabulünden sonra fikirlerin daha çok dağılmaya müsait bir halde gitmekte olduğunu gören Mustafa Kemal, önceleri mevcut hizipleri birleştirmek veyahut mevcut hiziplerden birini takviye ederek iş görmek için bilvasıta bir hayli uğraştı. Fakat elde edilen neticelerin sürekli olmadığını görünce işe bizzat elkoyarak ve ayrı bir grup teşkil etmek lüzumunu duydu. İnkılap yolunda kendisine, yakın gördüğü mebusları parti parti Ankara Vilâyet Konagında o vakit Devlet Reisine ve Vekiller Heyeti toplantılarına tahsis edilen şimdiki vilâyet makamı odasında görüşmelere çağırarak, gurup teşkili için müzakerelerde bulundu 6. Kurulacak grupun esasen evvelce adı verilmiş ve vazifesi tesbit olunmuştu. Yalnız hadizat, 1920 başlarında Meclisi Mebusanda kurulamayan bu grupun, faaliyete geçmesini 1921 ortalarına ve Büyük Millet Meclisine bırakmış oluyordu. Atatürk, bu grupun kuruluşunu ve onun Birinci Büyük Millet Meclisinin hayatında oynadığı rolü şöyle anlatmaktadır: 7

"Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Grubu ünvanıyla bir grup teşkiline karar verdim. Bu grup için yaptığım programın başına bir madde esasiye koydum. Bu maddenin ruhu, iki noktadan ibaretti: birinci nokta, grup Misakı Millî esasatı dairesinde memleketin tamamîyetini ve milletin istiklâlini temin edecek ve sulh ve müsalemeti istihşal için, milletin bilumum kuvvayı maddiye ve maneviyesini icabeden hedeflere tevcih ve istimal edecek ve memleketin resmî ve hususi bilumum teşkilât ve tesisatını bu maksadı esasiye hâdim kılma çalışacaktır. İkinci nokta, grup, devlet ve milletin teşkilâtını, teşkilâtı esasiye kanunu dairesinde şimdiden peyderpey tesbit ve ihzara say eyleyecektir.,,

"Bütün hizipleri ve meclisin ekser âzasını davet ederek bu iki esas üzerinde birleşmelerini temin ettim. Bu işaret ettiğim madde esasiyeye ve bundan sonra grupun nizamnamei dahilisine ait olan meddeler 10 Mayıs 1921 günü vukubulan içtimada kabul olundu. Grup heyeti umumiyesinin intihabiyle, grupun bizzat riyasetini de deruhte etmişim.,,

"Bu grup, Birinci Büyük Millet Meclisinin bütün müddeti devamınca, hükümetin ifayi vazife etmesine hâdim olabilmıştır.,,

Dergimiz bu nüshasında grupun teşekkülüne, zabıt defterine ve nizamnamesine ait bazı vesikalarla Müdafaa Hukuk Gurupunun kuruluşundan önce hazırlanıp gurupa girmeleri istenen mebuslara teklif olunan nizamname projesini neşr suretiyle Cumhuriyet Halk Partisinin kuruluş öncesinin tarihine ait bir kısım vesikaları umumi istifadeye arzemiş bulunuyor.

Bunlardan ilki, şimdi Büyük Millet Meclisi Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu arşivinde bulunan ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Grupuna ait olan 1337 (1921) tarihli "Heyeti umumiye hulâsai müzakerat.,, defterinin ilk beş sahifesinin suretidir.

4] Büyük Nutuk, 1935 baskısı, C. II, s. 115.

5] Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıtları, Yeni baskı, C. I, s. 30-32.

6] Sayın Maraş Mebusu Rasih Kaplan'ın verdiği izahata göre.

7] Büyük Nutuk, 1935 baskısı, C. II, s. 116-117.

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Gurupu

1, 2 ve 5 inci sahifelerin ayrıca faksimile kopyeleri de dergiye ilâve olunmuştur. Bu zabıt hulâsaları, 20 x 32 boyunda boş bir ticari muhasebe defterine o zaman Müdafai Hukuk Gurupu kâtibi bulunan ve şimdi İzmir mebusu olan Esat Çınar tarafından kaydolunmuştur. 10 mayıs 1921 - 19 nisan 1922 tarihleri arasında yapılmış otuz toplantıya ait bulunmaktadır. İkinci vesika, grupun "Memleketteki müdafai hukuk teşkilâtının idarei merkeziyesi," bulunduğunu (Madde—7) belirten ve memlekette bir inkılâp partisi olmak düşüncesiyle, kuracağı ihtisas encümenlerine Büyük Millet Meclisi dışındaki ihtisas erbabını da almayı kabul eden (Madde—12) birtakım yeni hükümleri ihtiva etmek üzere grup nizamnamesinin sonra tadil olunarak tatbik edilmiş ve 19 eylül 1923 tarihinde Halk Partisi kuruluncaya kadar mer'i olmuş şeklidir.

Üçüncü vesika, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubu kurulmazdan önce hazırlanmış olan nizamname projesidir. Bu proje o tarihte meclise hâkim olan bir takım zihniyet ve anlayışları belirtmesi itibariyle inkılâp tarihimiz bakımından hususi bir değer taşımaktadır.

Faik Reşit UNAT

MF. V. Talim ve Terbiye Heyeti üzası

I

ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAİ HUKUK GRUBUNUN SURETİ TEŞEKKÜLÜ

Vaziyeti hazıramızın validi bulunan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ıslâhiyle teşkilâtının takviyesi ve şekli hazıra nazaran tarzı mesailerinin tespit ve tanzimi ve binnetice Büyük Millet Meclisinde de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu ünvanı tahtında bir grup teşkili esasatı hakkında Büyük Millet Meclisi Reisi Paşa Hazretleriyle grup defterinde esamisi mukayyet zevat arasında muhtelif zamanlarda müdavelei efkâr edilmişti. Bu babda muhtelif zevat tarafından serd ve dermeyan olunan efkâr ve mülâhazat hakkında dür ü diraz münakaşattan sonra grubun teşkil ve tesisi takkarrür eyledi.

Binnihaye müteferrik surette işbu münakaşat ve müzakerata iştirâk eyliyen zevatın kâffesi 10 mayıs 337 (1921) tarihinde Darümuallimîn konferans salonunda⁸ içtima ile hususî surette müdavelei efkârda bulunarak salifüzzikir müzakeratta tayin edilen esasatı tespit ettiler. Ve bu suretle grup teşekkül etti.

Birinci içtima-i umumî

10 mayıs 337 (1921)

Grup heyeti umumiyesi Reis Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin tahti riyasetinde içtima etti. Kitabet mevkiinde Lâzistan mebusu Ziya Hürşid Bey bulunuyordu. İçtima yüz otuz üç zat iştirâk eylediği anlaşıldıktan sonra bervechi zir mevad hakkında müzakerat cereyan etti:

1] Paşa Hazretleri tarafından Grupun maksadı teşekkülü hakkında izahat verildi.

2] Sureti âtide münderiç nizamname mevzuı münakaşa edilerek ekser mevadı aynen ve bazı maddeleri de tadilen kabul olundu.

NIZAMNAME SURETİ

Madde-i Esasiye

Türkiye Büyük Millet Meclisinde müteşekkil Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Gurupunun umdei esasiyesi mücadelei hazıranın bidaye-

8] Maarif Vekilliği binasının şimdi Orta Öğretim Umum Müdürlüğü dairesinin bulunduğu kısım.

tindenberi Erzurum ve Sivas Kongrelerinde tesbit ve son İstanbul Meclisi Mebusanı ile Büyük Millet Meclisi tarafından da kabul ve teyit olup âmâli milletin zübdesi bulunan Misakı Millî esasatı dairesinde memleketin tamamîyetini ve milletin istiklâlîni temin edecek sulh ve müsâlemeti istihsal eylemektir. S. 1

Grup bu gayei mukaddesenin istihsali için milletin bilumum kuvayı maddiye ve maneviyesini icabeden hedeflere tevcih ve istimal edecek ve memleketin resmî ve hususî bilumum teşkilât ve tesisatını bu maksadı esasiye hâdim kılmağa çalışacaktır.

Grup bu gayei milliyeinin istihsaline çalışmakla beraber devlet ve milletin teşkilâtını Teşkilâtı Esasiye Kanunu dairesinde şimdiden peyderpey tesbit ve ihzara sa'yedecektir.

Nizamname-i Dahili

Madde 1 — Grup faaliyetini âtideki maddelere tevfiakan tanzim eder.

Madde 2 — Grupun bir reisi, iki reis vekili ve on iki âzâdan mürekkep bir heyeti idaresi olup heyeti umumiyesince reyî hafi ile intihap olunur.

Madde 3 — Heyeti İdare gurupun müzakere edeceği mesailin ruznamesini tanzim, grup âzâsı tarafından vâki olacak teklifleri bittertip ruznameye idhal ve grupu içtimaa davet ve müzakeratı idare ve zabınameyi tanzim ve sair muamelâtı idariyeyi ifa ile mükelleftir.

Gurupun kitabet, sandık eminliği ve idare memurluğu gibi hıdemat ve vazâifi heyeti idarece içlerinden tayin olunacak zevata tevdi olunur.

Madde 4 — Heyeti İdare Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti teşkilâtının da -Umumî Kongrenin in'ikadına kadar - idareî merkezîyesidir.

Madde 5 — Grupun mesarifi zarurîyesine karşılık olmak üzere gurup âzâsının her birinden şehrî iki lira istifa olunur.

Madde 6 — Grup namına icra olunacak masarîf heyeti idare kârariyle yapılır.

Madde 7 — Grupun âzâyı mukayyedesinin nisfından bir ziyadesi mevcut bulunmadıkça müzakereye ibtidar ve ittihazı karar olunamaz. Sülûsanı ekseriyetle mukayyet olmiyan mesailde mevcudun ekseriyeti mutlakasiyle karar verilir.

Madde 8 — Meclis reisleri intihabı ve Gurup nizamnamei dahilisinin tadili ve işbu nizamnameye mevaddı cedide ilâvesi sülûsani ekseriyeti ârâ ile karargır olur.

Madde 9 — Grupta bilmüzakere ekseriyeti lâzime ile karargır olan mesailde akalliyet ekseriyetin kararına ittibâ' mecburiyetindedir.

S. 3 Madde 10 — Bir maddenin tayini esami ile reye yaz'ı on beş zat tarafından talep olunmadıkça ve yahut bu yolda vaki olan münferit teklif heyeti umumiyeye tahti karara alınmadıkça reyi işariyle ittihazı karar olunur.

Madde 11 — Grupa dahil olmak istiyen âzânın müracaatı heyeti idarenin delâlet ve mütaleasiyle heyeti umumiyeye sevk ve istihsal olunacak karare göre muamele ifa olunur.

Madde 12 — Sui ahvalinden şikâyet olunan âzâ hakkında heyeti umumiyeye ittihazı karar olunur.

Madde 13 — Grup mukarreratı hilâfına hareketleri sabit olan âza heyeti umumiyeye karariyle derhal guruptan ihraç olunur.

Madde 14 — Grup heyeti umumiyesinin lâakal on ben günde bir defa içtimaı zaruridir. Bundan başka heyeti idarece görülen lüzum üzerine de grup içtimaa davet olunur.

Madde 15 — Heyeti idarede müzakere azânın nisfından bir ziyadesiyle icra ve ekseriyeti mutlaka ile ittihazı mukarrerat olunur. Tesavii arâ vukuunda müzakeratı idare eden reisin bulunduğu taraf tercih olunur.

Madde 16 — Heyeti İdare intihabı altı ayda tecdit olunur. Aynı zevatın tekrar intihabı caizdir.

Reis

M. Kemal

Müteakıben Kırşehir mebusu Müfit Efendi tarafından bir dua kıraat olunarak 11 mayıs 337 tarihinde tekrar içtima etmek üzere celseye nihayet verildi.

Reis vekili

Mehmet Şeref

Kâtip

Mustafa Necati

İkinci içtima-ı umumî

11 mayıs 337 (1921)

Grup Heyeti Umumiyesi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin tahti riyasetinde içtima etti. Kitabet mevkiinde Lâzistan meb'usu Ziya

Hurşit Bey bulunuyordu. Yoklama yapılarak ekseriyet hâsıl olduğu anlaşıldıktan sonra gurup heyeti idaresinin reyî hafî ile intihabına ibtidâr olundu

Reylerin neticei tasnifinde esamisi zirde münderiç zevatın ekseriyet ihraz eyledikleri anlaşıldı.

S. 4

Emin Bey	Canik	72	rey
Mahmut Esat Bey	İzmir	70	»
Necati Bey	Saruhan	69	»
Vehbi Bey	Karesi	62	»
Rifat Bey	Kayseri	61	»
Avni Bey	Saruhan	58	»
Refik Şevket Bey	»	55	»
Muhittin Baha Bey	Bursa	54	»
Osman Nuri Bey	»	54	»
Rasim Bey	Sivas	48	«
Zekâi Bey	Adana	46	»
Şevket Bey	Sinop	46	»

Neticei intihabata nazaran Reis Paşa Hazretleriyle Edirne mebusu Şeref, Canik mebusu Emin, İzmir mebusu Mahmut Esad, Saruhan mebusu Necati Beylerin aldıkları adedi reye nazaran âzâlıklarının kabulüne ve akalliyette kalan diğer zevat hakkında yeniden intihap icrasına karar verilerek celseye nihayet verildi.

Reis	Reis vekili	Kâtip
<i>M. Kemal</i>	<i>Mehmet Şeref</i>	<i>Mustafa Necati</i>

Üçüncü içtima-ı umumî

15 mayıs 337 (1921)

Grup Heyeti Umumiyesi Reis Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin tahî riyasetinde içtima etti. Kitabet mevkiinde Saruhan mebusu Mustafa Necati Bey bulunuyordu. Yoklama icra edilerek ekseriyet hasıl olduğu anlaşıldıktan sonra bervechi âti mevad hakkında müzakere cereyan etti.

Geçen celsede ekalliyette kalan zevat hakkında yeniden intihabat icra edildi. Ârânın tasnifi neticesinde Şevket Bey (Sinop), Kılıç Ali Bey (Ayıntap), Osman Nuri Bey (Bursa), Vehbi Bey (Karesi), Zekâi Bey (Adana), Avni Bey (Saruhan), Muittin Bey (Bursa), Mazhar Bey (Üsküdar), Rifat Bey (Kayseri), Hamdi Bey (Trabzon) ihrazı ekseriyet eyledi. Ve

celsei saniyede ihrazı ekseriyet eden zevat ile birlikte heyeti idare intihap edilen zevattan teşekkül eyledi.

Yusuf Kemal Beyin gurupça Hariciye Vekâletine namzet iraesiyile meclis heyeti umumiyesinde intihabının temini.

Edirne mebusu Faik Beyin Büyük Millîet Meclisi Reis Vekilligine namzet iraesî tahtı karara alınarak celseye nihayet verildi.

Reis	Reis vekili	Kâtip
M. Kemal	Mehmet Şeref	Mustafa Necati

Dördüncü içtima-ı umumî

21 mayıs 1337 (1921)

Grup Heyeti Umumiyesi Reis Mustafa Kemal Paşa Hezretlerinin tahti riyasetinde içtima etti. Kitabîet mevkiinde Saruhan mebusu Mustafa Necati Bey bulunuyordu.

Yoklama yapılarak ekseriyet hâsıl olduğu anlaşıldıktan sonra istifa eden Heyeti Vekile âzâsının yerine gurup namzetlerinin iraesî mevzuu bahsolundu. Ve neticeî müzakeratta meclis heyeti umumiyesinde ihrazı ekseriyet eden esamisi zirde münderiç zevatın namzetlikleri kabul olundu.⁹

Heyeti Vekile Reisi ve	
Müd'faai Milliye Vekili	Fevzi Paşa Hazretleri ¹⁰
Dahiliye Vekili	Ata Bey ¹¹
Maliye Vekili	Hasan Bey ¹²
Hariciye Vekili	Yusuf Kemal Bey ¹³
İktisat Vekili	Celâl Bey ¹⁴

9] Sıhhat Vekilligine tayin edilen Bayazıt Mebusu Dr. Refik (Saydam) bu listede görülüyor. Cephede olan Erkânıharbiye Umumiye Reisi İsmet Paşa (Reisumhurumuz ve Milli Şefimiz İsmet İnönü) ile o sıra Moskova Muahedesini imzalamak üzere memuren gönderilmiş bulunan Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey istifa etmemiş oldukları için yerlerinde kalmış buldukları kaydıyle intihabın 19 mayıs 1921 de Büyük Millet Meclisinde yapılmış olduğu görülmektedir.

T. B. M. Meclisi zabıtları, ikinci içtima senesi, 36 ıncı içtima, C. X, s. 315-318, 19 mayıs 1337 (1921).

10] Mareşal Fevzi Çakmak

11] 1. I. 1931 tarihinde Niğde Mebusu iken İstanbul'da ölmüştür.

12] Trabzon Mebusu ve C. H. Partisi Meclis Gurupu Reis Vekili Hasan Saka

13] Eski Sinop Mebusu Yusuf Kemal Tengirşenk

14] İzmir Mebusu ve eski Başvekil Celâl Bayar

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Gurupu

Adliye Vekili	Refik Şevket Bey ¹⁵
Nafia Vekili	Ömer Lûtfi Bey ¹⁶
Maarif Vekili	Hamdullah Subhi Bey ¹⁷
Umuru Şeriye Vekili	Mustafa Fehmi Ef. Haz. ¹⁸

Müteakiben 29 mayıs pazartesi günü içtima etmek üzere celseye s. 6 nihâyet verildi.

Reis	Reis vekili	Kâtip
<i>M. Kemal</i>	<i>Mehmet Şeref</i>	<i>Mustafa Necati</i>

II

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE:

ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAI HUKUK GURUPU
NİZAMNAMEİ DAHİLİSİ [*]

1338 (1922)

Madde-i esasiye

Türkiye Büyük Millet Meclisinde müteşekkil Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Grupunua umdei esasiyesi mücadelei hazıranın bidayetindenberi Erzurum ve Sivas kongrelerinde tesbit ve son İstanbul Meclisi Mebusanı ile Büyük Millet Meclisi tarafından da kabul ve teyit olup amâl-i milletın zübdesi bulunan Misakı Millî esasatı dairesinde memleketin tamamıyetini ve milletın istiklâlini temin edecek sulh ve müsâlemeti istihsal eylemektir.

Grup bu gayei mukaddesin istihsali için milletın bilumum kuvayı maddiye ve maneviyesini icabeden hedeflere tevcih ve istimal edecek ve memleketin resmî ve hususî bilumum teşkilat ve tesisatını bu maksadı esasiye hâdim kılmaıya çalışacaktır.

Grup bu gayei milliyenin istihsaline çalışmakla beraber devlet ve milletın teşkilâtını Teşkilâtı Esasiye Kanunu dairesine şimdiden peyderpey tesbit ve ihzara sayedecektir.

[15] Eski Manisa Mebusu, İzmir Avukatlarından Refik İnce

[16] İstanbul'da ticaretle meşgul Ömer Lûtfi Yasan.

[17] Bükreş Büyük Etçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver

[18] Bursa Mebusu Hasan Fehmi Gerçeker

[*] Ankara'da Yeni Gün matbaasında basılmıştır.

Madde 1 — Müdafaa-i Hukuk Grubu, heyeti umumiye, heyeti idare, muvakkat kontrol heyeti ve lüzumu kadar ihtisas encümenleri teşkilâtına malik olarak faaliyetini âtidedeki maddelere tevfikân tanzim eder.

Heyeti Umumiye

Madde 2 — Heyeti umumiye, Büyük Millet Meclisinden gruba mensup âzânın mecmuundan müteşekkil olup lââkal onbeş günde bir kere içtimai zarurîdir. Bundan başka heyeti idarece görülen lüzum üzerine içtimaa davet olunur.

Madde 3 — Heyeti umumiye mevcudunun ekseriyeti mutlakasiyle icrayı müzakere ve ittihazı karar eder. Ancak bir davette nisabı müzakere hâsıl olmadıği takdirde ruzname için yapılacak ikinci davete icabet eyliyen âzânın mikdarı nisabı müzakerenin sülûsanından dun olmak üzere icrayı müzakere ve ittihazı karar olunur.

Madde 4 — Grupta bilmüzakere ekseriyeti lâzimeyle karargir olan mesailde akalliyet ekseriyetin kararına ittiba' mecburiyetindedir.

Madde 5 — Bir maddenin tayini esamiyle reye vaz'ı on beş zat tarafından telep olunmadıkça, yahut bu yolda vaki olan münferit teklif heyeti umumiyece tahti karara alınmadıkça reyi işariyle ittihazı karar olunur.

Heyeti idare ve vazai

Madde 6 — Grupun bir reis, iki reis vekili on iki âzâdan mürekkep bir heyeti idaresi olup grup heyeti umumiyesinde reyi hafi ile intihap olunur.

Madde 7 — Heyeti idare grubun heyeti faalesi ve umumi kongreye kadar da bütün memleketteki Müdafaa-i Hukuk teşkilâtının idarei merkeziyesidir. Heyeti idare Büyük Millet Meclisinde mevzuu müzakere olacak mevaddı takip ve tetkik ederek tesbit ededeği nikatı nazar hakkında grup âzâsını tenvir ededeği gibi bu mesailin mühimlerini grup heyeti umumiyesine dahi arzeder. Heyeti idare dahili ve harici vaziyetlerden mütemadiyen haberdar olmak ve cereyanı ahvalden gurup âzâsını haberdar eylemek heyeti umumiyece dahi arzı keyfiyet etmek üzere İcra Vekilleri Heyetiyle muhafazai temasa itina eder.

Heyeti umumiyece müzakere olunacak mesailin ruznamesini tanzim grup âzâsı tarafından vaki olacak teklifleri takip ederek icaplarını icra ve

bunlardan lâzımgelenlerini ruznameye idhal, grup heyeti umumiyesini içtimaa davet, müzakeratı idare, zabınameyi tanzim, heyeti umumiyede taayyün edecek nikatı nazarın müdafaasını temin ve sair muamelâtı idariyeyi ifa hususatı dahi heyeti idarenin cümlei vezaifindedir. Grupun kıtabet, sandık emniyeti ve idare memurluğu gibi hidemat ve vezaifi heyeti idarece içlerinden tayin olunacak zevata tevdi olunur.

Madde 8 — Heyeti idarece müzakere âzânın nisfından bir ziyadesiyle icra ve ekseriyeti ârâ ile ittihazı mukarrerat olunur. Tesavii ârâ vukuunda müzakeratı idare eden reisin bulunduğu taraf tercih olunur.

Madde 9 — Grup namına icra olunacak masarif heyeti idare kararıyla yapılır.

Madde 10 — Heyeti idare intihabı her altı ayda bir tecdit olunur. Aynı zevatın tekrar intihabı caizdir.

Kontrol Heyeti

Madde 11 — Heyeti idarenin her tebdilinde grupça üç zattan mürekkep muvakkat bir malî kontrol heyeti intihap olunarak grup hesabı rüyet ve netice heyeti umumiyeye arz olunur.

İhtisas Encümenleri

Madde 12 — Müdafaai Hukuk Grupunun imkân elverdikçe teşkil edilmek üzere siyaset, idare, iktisat, sihat ve maarif işleri, hukuk ve içtimaiyat mesaili ile tevaggul edecek ihtisas encümenleri olacaktır. Bu encümenlerin sahibi ihtisas âzaları heyeti idarece tefrik ve terkip olunarak faaliyete sevk edilecek ve her encümen vücuda geldikçe heyeti umumiyeye arzı malûmat olunacaktır. Heyeti idare Müdafaai Hukuk teşkilâtına dahil olmak şartıyla bu encümenlere Büyük Millet Meclisi haricindeki erbabı istisastan dahi aza alabilir.

Madde 13 — Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Grupu madde esasisiyesiyle nizamnamesini kabul eden her Büyük Millet Meclisi âzâsı grupa dahil olabilir.

Madde 14 — Grupa dâhil olmak istiyen âzânın gerek şahsen müracaatı ve gerek âzâdan bir zatın teklifi üzerine keyfiyet heyeti idarenin mütaleasiyle beraber heyeti umumiyeye sevk ve istihsal olunacak karara göre muamele ifa olunur.

Madde 15 — Grupun masarifi zaruriyesine karşılık olmak üzere grup âzâsının her birinden şehri bir lira alınır.

Madde 16 — Grup âzâsından istihzah takriri vereceklerin evvel emirde meseleyi heyeti idare tarikiyle grup heyeti umumiyesinden geçirmeleri lâzımdır. Bu gibi mesail müstacelen müzakere olunur.

Madde 17 — Grup mukarreratı hilâfına hareketleri sabit olan âzâ heyeti idarenin teklifi üzerine heyeti umumiye kararıyla müstafi addolunur.

III

GRUP NİZAMNAME-İ DÂHİLİSİ [*]

1337 (1921)

Mukaddime

Madde 1. — Büyük Millet Meclisinde müzakeratın hüsnü cereyanını temin maksadiyle fikirleri ve kanaatleri müttehit veya mütekarrip arkadaşların içtimaından mütevellit bir kütle teessüs etmiştir. Faaliyeti şimdilik meclisin mesai-i dâhiliyesine maksur olan kütle teşekkülünü icabeden sebepler şunlardır:

A) Büyük Millet Meclisi itilâf devletlerinin Türkiye camiasını parçalayıp mahvetmeye matuf suikasdalarına karşı vahdet ve istiklâl-i milliyi müdafaa azmiyle teşekkül etmiş ulvi bir heyet-i inkılâbiye demek olduğu halde ehemmiyetli iehemmiyetsiz muhtelif mevaddın müzakeresinde bazan hasbelbeşeriye bu yüksek gayenin unutulabilecek bir vadiye dökülebileceği ve âdi parlamento hayatlarında ancak cereyan edebilen lüzumsuz sözlerle izaa-i evkat edildiği görülmüş ve bu ahvalden vekar ve haysiyeti meclisinde az çok müteessir olabileceği nazarı dikkate alınmıştır. Kütleli teşkil eden arkadaşlar meclisin yalnız Türkiyede değil, cihan içinde haizi ehemmiyet ve azamet olan ve tarihte şimdiden büyük bir mevki işgal etmiş bulunan bu mahiyet ve gayesinin ancak meclis dâhilinde müttehit ve mütekarrübülefikâr arkadaşlar arasında hususi bir teşkilât ile kabil-i hıfz ve idame olduğuna kanaat getirmişlerdir.

B) Kütle bir fırka olmamakla beraber Misakı Milli hudutları dâhilinde temin-i istiklâl edecek müdafaa-i milliyede ve onun şerait-i dâhiliye ve hariciyesinde menfi bir vaziyette kalmıyarak bilhassa müsbet sahada o işlerin azamî ciddiyet ve mükemmeliyetle, tamamen mahalline masruf mesai-i mütemadiye ile yürütülmesini iltizam, talep ve tâkibederler.

[*] Hâkimiyeti Milliye Matbaasında basılmıştır.

C) Grup âzâsı temin ve idamesi matlûbu millî olan vahdet ve istiklâlin ancak hayat-ı idariye ve iktisadiyemizde husule getirilecek terakkiperiver bir cereyanı inkılâp ile kabil-i tekmil olduğuna ve hâkimiyetin bilâkaydu şart millete râci olduğu esasını tatbikatta bir hakikat-i cariyeye halinde koymanın maddi ve manevi büyük mesaiye mütevakkıf bulunduğuna kani ve bu idrâk ve kanaatin bütün icabatında samimîdir.

D) Kütleyle iştirâk eden arkadaşlar bir kısım âzây-i meclis için esasen pek tabii bir hal ve hareket sayabilecekleri muhafazakârlığın müfrit ve medhûl bir şekil taassubuyla tecellisini hoş bulmadığı gibi memleket dahilinde yenilik namı altında aklâk-ı milliye ile kabil-i telif olmayacak mukallidlik temayülâtını da kezalik muvafık görmemektedirler. Dinimizin mani-i terakki olmadığına mü'tekid olan kütle memlekette tekarrür etmesini istediği müterakki hayat-ı cedîdenin zaten milletin dinî ve millî ihtiyacı haricinde şeyler olamayacağı esasını bütün vuzuh ve şümulü ile müdriktir.

H) Hulâsa, grup âzâsı Büyük Millet Meclisi şeklindeki ittihad-ı milliye cepheye olduğu kadar bunların gerisinde de ilerisinde de bir saik ve bir hedef tanırırlar ki o da cihanın elyevm içinde yuvarlandığı inkılâb-ı azîme mütenazır olarak milletimizin dahi tam ve kâmil bir halâs ve necata mazhariyetinden ibarettir. Bu efkâr ve mülâhazatın toplu bir surette göz önünde bulundurulması ve meclis müzakeratının bu esasları ihmal eden vadilere düşebilmekten uzak tutulması maksadiyledir ki birtakım arkadaşlar kendi aralarında teşkilât-ı hususiye vücuda getirmişlerdir.

Madde 2. — Grupun biri ona iştirak eden âzânın heyet-i umumiyesi, diğeri heyet-i idaresi olmak üzere iki heyeti vardır. Grupun gerek alehltlak mesail-i idariye ve içtimaiyeyi ve gerek havale olunan hususâtı tetkik etmek üzere ihtisas heyetleri de olacaktır.

Madde 3. — Heyet-i İdare, Heyet-i Umumiyede rey-i hafiy ile intihap olunan yedi kişiden mürekkeptir. Yediye kadar ihraz-ı ekseriyet edenler heyet-i idareyi teşkil ederler. En fazla ihraz-ı ekseriyet eden diğeri dört kişi sıra ile namzet tefrik edilerek inhilâl vukuunda heyet-i idareye dahil olurlar. Heyet-i İdare âzâsının tekrar intihapları caizdir.

Madde 4. — Heyet-i İdare üç ay için intihap olunarak bu müddetin hitamında yeniden intihap icra kılınır. Heyet-i Umumiye kararıyla heyet-i İdare vaktinden evvel de tecdit olunabilir.

Heyet-i İdarenin vezaifi Heyet-i Umumiyenin ruzname-i müzakeratını ihzar etmek, mecliste müzakere olunacak mevaddı tâkibederek grup

Heyet-i Umumiyesini alelâde içtimaat haricinde ledeliktiza içtimaa davet, İcra Vekilleri ile temasta bulunarak cerayan-ı ahvali tâkib ve bunlardan Heyet-i Umumiyyeyi haberdar etmek ve grupun idare umrunu tanzim ve tedvir eylemek gibi şeylerdir.

Heyet-i İdare âzâsı kendilerine müterettip vazifeleri kendi aralarında icabına göre ifa ederler. Heyet-i İdarenin reis-i müstakilli yoktur. Maamafih teshilen lilumûr umuma merci ve muhatap ve icabında kütle namına müteşebbis olmak üzere heyet-i idare âzâları kendi aralarında birini kâtibi umumi olarak temyiz ederler.

Madde 5. — Grup âzâsı meclise vermek istiyebilecekleri takrirleri ve grup heyet-i umumiyesine arzedecekleri meseleleri evvelemerde heyet-i idareye tevdi ederler; heyet kendisine verilecek takrirleri, ilk heyet-i umumiye ruznamesine idhal ve bu meselelere dair cemetmiş olacağı malûmatı heyet-i umumiyyeye arzeder. Âzânın bir sebab-i müstacel ve mübrem olmaksızın doğrudan doğruya heyet-i umumiyyeye mesele arzmemesi hususu tercihen kabul edilmiştir.

Madde 6. — Grup âzâsı meclisin mesai-i dâhiliyesinde hakikaten bir kütle halinde mütesanid hürmet (hareket) etmek esasını kabul etmişlerdir. Bu esasın tatbiki mecliste müzakere olunacak mesailde grupun evvelce hazırlanmasıyla kabil addedilmiştir. Heyet-i idare mecliste mevzuu bahsolan mesaili meclisten evvel liecelilmüzakere grup heyeti umumiyesine arz etmekle bilhassa vazifedar olduğu gibi grup âzâsından her biri bu babdaki itilââtı üzerine heyet-i idarenin nazarı dikkatini celbetmekle mükelleftir.

Madde 7. — Heyet-i umumiye alelade hafta iki defa içtima ve âzây-i mürettebesinin nisfından bir fazlasıyla icray-i müzakere ve ekseriyetle ittihaz-ı karar eyler. Heyet-i idarenin göreceği lüzum ve yapacağı davet üzerine icabettiği kadar fevkalâde içtimalar akdolunabilir. Muayyen ve malûm olan meselelerde tahriri olarak rey verilmesi muteberdir. Ekseriyetle ittihaz olunan kararlar grupun heyeti umumiyesi için mutâdır. Grupun her içtimaı umumisi için bir reis intihap olunur.

Madde 8. — Mecliste müzakere olunacak mesailin kâffesinde grupun heyeti umumiye müzakeresiyle tahassül etmiş bir fikir ve nazarı olmak lâzımdır. Maamafih mecliste âni olarak zuhûr eden ve tecil-i müzakeresi kabil olmamak yüzünden heyeti umumiye müzakeresine imkân bulunamıyan mevadda heyeti idarenin bulabildiği arkadaşlarla bilmüzakere ittihaz edeceği karara ittiba olunacaktır.

Madde 9. — Mecliste müzakere olunacak mesail grupça ittihaz olunan noktai nazar dahilinde olmak üzere âzâdan her istiyen söz söy-

liyebilir. Maamafih mesaili mühimmede grup eğer lâzım ve faydalı addederse söz söyleyecek hatiplerini tefrik ve tavzif edebilir.

Madde 10. — Grup âzâsı kendi verecekleri reyden başka grupun noktai nazarını muvaffak kılmak için çalışmayı da vazife bilirler.

Mevadd-ı İdariye

Madde 11. — Grupa dâhil olmak istiyen her âzânın işbu nizamnamenin matbu bir nüshası nihayetine hatt-ı desti ile; "İşbu nizamname-i dâhilîyi okudum, Muhteviyatını tamamen kabul ederek grupa dahil oluyor ve ahkâm-i mündericesine ittiba etmeyi vazife-i hamiyet biliyorum.,, ibaresini tahrir ve imza etmesi kâfidir.

Madde 12. — Makbul ve meşru bir özür olmaksızın grupun ve meclisin içtimalarına devamdan ve grupun noktai nazarlarının yürümesini temine çalışmaktan geri kalınmak caiz değildir.

Madde 13. — Grup âzâsının yalnız hayat-ı teşriyelerinde değil, vekâlet-i milliye vazifesini hâmil buldukları müddetçe hayat-ı umumiyelerinde dahi gaye-i vazifemizin azametine muvafık ahlâk ve seciye ile temayüz etmeye itina edecekleri şüphesiz addolunmuştur.

Madde 14. — Grupun esasat ve mukarreratına ittiba'da kusur ve noksanı olanlar hakkında heyet-i umumiyece ittihaz-ı karar edilir.

Madde 15. — Grupun maşarif-i zaruriyesine medar olmak üzere âzâdan beheri ilk defa duhuliye olarak beş ve müteakiben aylarda şehri iki lira aidat verir.

Madde 16. — Grupa mahall-i içtima olacak bir kulüb ile levazımını ve bu binanın idaresini heyet-i idare deruhde ve ifa eder.